

## NAŠE JEDINSTVO I PITANJE ANEKSIJE BOSNE I HERCEGOVINE

UDK: 94(497.6)“1908“  
070

Primljeno: 23. XI. 2015.  
Izvorni znanstveni rad

MARIJAN ČIPČIĆ  
Kranjčevićeva 21  
21000 Split, HR

*U ovom radu prikazano je kako su splitske novine Naše jedinstvo izvještavale o aneksiji Bosne i Hercegovine i o krizi koja je nastupila nakon samog čina aneksije. Pisanje splitskih novina Naše jedinstvo bilo je promonarhističko, pa je, shodno tome, u novinama aneksija podržana kao legitiman čin. Austro-Ugarska je anektirala Bosnu i Hercegovinu 6. X. 1908. godine. Kraljevina Srbija i Crna Gora bile su najviše pogođene ovim činom jer su i one imale teritorijalne aspiracije prema Bosni i Hercegovini. Period od 6. X. 1908. godine, tj. od aneksije, pa sve do 25. III. 1909. godine, kada je Rusija priznala aneksiju a time spriječila i ratni konflikt između Austro-Ugarske i Kraljevine Srbije, nazivamo razdobljem aneksijske krize. Naše je jedinstvo popratilo aneksijsku krizu s velikim brojem članaka na tu temu.*

*Ključne riječi: Naše jedinstvo, aneksija, aneksijska kriza, Bosna i Hercegovina, XIX. stoljeće*

### UVOD

Splitski polutjednik *Naše jedinstvo* zapravo je bio nastavak lista *Jedinstvo*, koji je izlazio od 1894. do 1905. godine, dok je *Jedinstvo* bio sljednik lista *Narod* (1884. – 1894.). Izdavač, odgovorni urednik, a od 1906. godine i vlasnik lista bio je Antun Stražičić.<sup>1</sup> List je izlazio tri puta tjedno, na četiri stranice, a od 1914. godine izlazi svaki dan. Zadnji broj izišao je 31. X. 1918. godine.<sup>2</sup> Iako je

pisanje lista bilo blisko vlastima u Beču, u nastavku ovoga rada vidjet ćemo da je pisanje često bilo pomirljivo prema Kraljevini Srbiji, inače najvećoj oponentici aneksije Bosne i Hercegovine. Od političkih stranaka, *Naše jedinstvo* je bilo najbliže Hrvatskoj narodnoj stranci.<sup>3</sup> *Naše jedinstvo* je često pisalo protiv politike „novog kursa“, a posebice protiv Ante Trumbića. To je prisililo Trumbića na pokretanje novog lista *Velebit*.<sup>4</sup> List *Velebit* je usvojio program Hrvatske stranke te je pokrenut kako bi osnažio politiku „novog kursa“ u Dalmaciji. No, izlazio je vrlo kratko, samo od veljače do rujna 1908. godine.<sup>5</sup>

Krajem XIX. i početkom XX. stoljeća, u političkim vrhovima Austro-Ugarske prevladavalo je uvjerenje da se, bez obzira na činjenicu što pitanje državnopravnog statusa Bosne i Hercegovine u okviru Monarhije nije raščišćeno, može provesti aneksija okupirane zemlje ukoliko se steknu povoljne međunarodne okolnosti. Provođenje aneksije ovisilo je prije svega o dvjema okolnostima: o međunarodnom položaju i unutrašnjem stanju Osmanskog Carstva i o mogućem austro-ruskom savezu. I Austrija i Rusija mogle su svoju ekspanziju ostvariti samo na račun Turske. Austrija je željela preuzeti osmanske prostore na jugoistoku Europe, dok je Rusija tražila izlaz na more, a računala je i sa zauzimanjem Carigrada. Za ostvarenje ovih težnji trebalo je u pogodnom trenutku iskoristiti slabost i unutrašnje poteškoće Turske.<sup>6</sup>

Nakon desetogodišnjeg mirovanja, problem aneksije izbija u prvi plan krajem 1907. godine. To je posljedica dviju okolnosti. Prva je dolazak Aerenthala i Izvoljskog za ministre vanjskih poslova Austro-Ugarske odnosno Rusije. Barun von Aerenthal želio je izvući Monarhiju iz podređenog položaja u europskoj politici na koji je svedena unutarnjim krizama i snažnim napretkom Njemačke. Za takvu aktivnu politiku Aerenthal je uživao podršku nadvojvode Franza Ferdinanda i načelnika Generalštaba Conrada von Hötzendorfa. Jedinu mogućnost za ostvarenje njihovih ekspanzionističkih planova pružao je Balkan. Samo se tamo Austro-Ugarska mogla nadati da će naći tržište za svoje proizvode, a progresivno opadanje Turske nagovještavalo je ponovno otvaranje istočnog pitanja, koje se moglo iskoristiti za stjecanje nekih prednosti. Tome je pogodovalo i saznanje da je novi ruski ministar vanjskih poslova A. P. Izvoljski bio veliki zagovornik ruskih aspiracija na Bliskom istoku. Druga okolnost zbog koje je pitanje aneksije izbilo u prvi plan, bila je unutarnja situacija u Bosni i Hercegovini. Naime, mir i red tamo su već odavno bili uspostavljeni i stanoviti je ekonomski napredak bio vidljiv. Ipak, apsolutistička uprava u rukama

njemačkih i ugarskih birokrata bila je neomiljena kod domaćeg stanovništva, pogotovo kod seljaštva. Uz to, bila je i nesposobna efikasno se oduprijeti agitaciji i privlačnoj snazi Srbije. Stoga se rješenje pitanja Bosne i Hercegovine nametalo kao prvi nužan korak u sređivanju šireg južnoslavenskog pitanja.<sup>7</sup>

Kada je izvršena mladoturska revolucija, proglašenjem ustava 23. VII. 1908. godine, austrougarska je zajednička vlada procijenila da je došao dugo čekani trenutak za aneksiju. Štoviše, taj je čin bio neophodan da se spriječi utjecaj mladoturske revolucije u Bosni i Hercegovini, koji se manifestirao u snažnom pokretu za uvođenje ustavnosti, ali bez promjena državnopravnog položaja okupirane zemlje.<sup>8</sup>

Aneksija Bosne i Hercegovine izazvala je silno uzbuđenje u Srbiji koja je htjela pripojiti Bosnu i Hercegovinu, dok su Hrvati htjeli da se ona ujedini s hrvatskim zemljama. Međutim, aneksija nije bila samo stvar Monarhije i jugoslavenskih zemalja nego i dijela velikih sila koje su željele premoć na Bliskom istoku. Njome su pogođeni interesi Rusije i Velike Britanije. Razdoblje od 6. X. 1908. godine, tj. od aneksije pa sve do 25. III. 1909. godine, kada je ratna opasnost prebrođena, nazivamo razdobljem aneksijske krize.<sup>9</sup>

## O UZROCIMA PROGLAŠENJA ANEKSIJE

Vijest o donošenju turskog ustava *Naše jedinstvo* donosi kao glavnu vijest na naslovnici u svom izdanju od 28. VII. 1908. godine, u članku pod nazivom „Turska je dobila ustav.“. U tom se članku pozitivno govori o mladoturcima. Ističe se da ih je većina školovana u inozemstvu te da su ispunjeni osjećajima pravde i humanosti. Međutim, u nastavku teksta, sa skepsom se gleda na mogućnost da će zaživjeti jednakopravnost muslimana i kršćana, koja je zajamčena novim ustavom. Skepsu najbolje dočarava zaključna rečenica u članku: „Bit će nešto bolje ali ni iz daleka kako se misli...“<sup>10</sup>

U članku „Bosna i turski ustav“, koji je objavljen početkom kolovoza 1908. godine, prenosi se bojazan vladajućih krugova u Sarajevu da bi obnavljanje turskog ustava moglo izazvati nepovoljne prilike u okupiranim zemljama. Prenosi se još da su glasovi o turskom ustavu opet oživjeli davne težnje Bosanaca i Hercegovaca koji traže parlamentarno uređenje za Bosnu i Hercegovinu. Također se napominje da je u prvom turskom parlamentu 1877. godine bila zastupljena Bosna i Hercegovina.<sup>11</sup>

Mladoturska revolucija ponovno je ojačala u srpskih i muslimanskih predstavnika nadu u uvođenje ustava u Bosni i Hercegovini, dok su hrvatski predstavnici željeli prvo aneksiju a zatim tek ustav.<sup>12</sup>

U članku iz rujna 1908. godine, objavljena je vijest da su: „Srbi i Muslimani preko svojih prvaka predali složno N. P. Ministru Burijanu, kada je prispio u Sarajevo, Memorandum, u kojem mole da se Bosni i Hercegovini dade ustav i to što skoriji, savremen i potpun“. Ministar ih je ljubazno primio te je diplomatski rekao kako i on želi da se Bosna i Hercegovina u slobodoumnom pravcu uredi, te da će se zemaljska skupština vrlo brzo uvesti. U članku se nadalje kritiziraju Hrvati iz Bosne i Hercegovine, koji se nisu pridružili Srbima i Muslimanima u traženju ustava. Autor članka pretpostavlja da se Hrvati nisu pridružili delegaciji koja traži ustav zbog toga što su zagovarali aneksiju Bosne i Hercegovine. Međutim, unatoč tome, piše da su Hrvati svejedno trebali tražiti ustav, makar u posebnoj delegaciji.<sup>13</sup> Autor zaključno donosi: „Trebalo je da ministru Burijanu predaju (Hrvati) svoj naročiti Memorandum, ako se nijesu mogli složiti da potpišu onaj Srba i Muslimana – a ne da ostane ovako: u jedinoj zemlji bezustavnoj u Europi, a u XX vijeku, jedini Hrvati odvojili se i izostali da ustav traže!“<sup>14</sup>

O potrebi uvođenja ustavnog stanja u Bosni i Hercegovini piše se i u idućem broju *Našeg jedinstva*.<sup>15</sup> Prenose se vijesti *N. F. Presse*a prema kojima se na sastanku ministara odlučilo da se Bosni i Hercegovini da ustav kakav imaju svi sabori u Austriji. Prema tim vijestima, Bosna i Hercegovina bi dobila tzv. pokrajinsku autonomiju sa svojim saborom, kakvu npr. ima i Dalmacija. Autor članka smatra da bi i ovo bio određeni pomak nabolje. „Svakako izlaz iz apsolutizma, jer bi sabor ipak imao prilike da pretrese sve što zasijeca u interese zemalja, da kritikuje vladin rad, a vladu primorava da se obzire u stvaranju odluka od sada i na narodno predstavništvo.“ Međutim, zaključno komentira da bi to trebao biti samo prvi korak u donošenju modernijeg i liberalnijeg ustava, jer većina stanovništva u Bosni i Hercegovini želi potpunu ustavnost.<sup>16</sup>

Krajem rujna 1908. godine, pristigle su vijesti da će mladoturci pokrenuti pitanje o reviziji Berlinskog ugovora pred europskim silama, te da će tražiti da Austrija iziđe iz Bosne i Hercegovine. Također stižu i vijesti da će Austrija, baš zbog toga, uskoro anektirati Bosnu i Hercegovinu.<sup>17</sup>

## REAKCIJE NAKON PROGLAŠENJA ANEKSIJE

Austro-Ugarska je proglasila aneksiju Bosne i Hercegovine 6. X. 1908. godine.<sup>18</sup> *Naše jedinstvo*, u svom izdanju od 8. X. 1908. godine, prenosi pisma Franje Josipa I. ministru predsjedniku Becku, te ministrima Aerenthalu i Burijanu, objavljena u bečkom *Wiener Zeitungu* dan prije.<sup>19</sup>

Car Franjo Josip I. ministru Burijanu uz pismo šalje i Proklamaciju, te ga delegira da proglasi aneksiju Bosne i Hercegovine.<sup>20</sup> Iz pisma Burijanu: „Meni lebdi pred očima čvrsta volja da stanovnicima Bosne i Hercegovine bude zaštićeno građansko pravo u punoj mjeri, te osigurana sloboda osobe, vjeroispovjesti, vlasništva; i sloboda štampe, sa postojećim zakonima mora biti zaštićena, kao i tajna pisama, sudstvo, pravo peticije, udruženja mora se staviti pod zaštitu zakona.“<sup>21</sup> Uz to, car Franjo Josip I. u pismu zahtijeva uvođenje sabora koji je trebao birati zastupnike prema razmjeru s konfesijama stanovništva. Također, zahtijevao je u svom pismu da se izradi prijedlog budućeg ustava Bosne i Hercegovine.<sup>22</sup>

Proklamacija je također objavljena u istom broju *Našeg jedinstva*, u nastavku prenosimo dio teksta: „Mi Franjo Josip I, car Austrijski, kralj Češki etc. i apoštolski kralj Ugarske stanovništvu Bosne i Hercegovine: Kad je davno Moja vojska prekoračila granice Vaših zemalja bilo je vama zajamčeno, da vojska ne dolazi kao neprijatelj, nego kao prijatelj, koja će sa čvrstom voljom odstraniti sve one nevolje koje su vašu domovinu toliko vremena tištile. Ova riječ u prvom času dana, bila je pošteno izvršena. Naša vlada nastojala je da u mirnom i zakonitom razvoju zemlji osigura sretnu budućnost, te sa velikim veseljem možemo reći: Sjeme onda u oranici uskomešanog zemljišta bačeno obiljno je prokljajalo, te Vi sami morate to osjećati kao dobročinstvo, da je sada red i sigurnost mjesto sile i pritiska, i da su procvjetale trgovina i obrt, i da je vidan moralni upliv sa povećanom kulturom; držeći da je došlo vrijeme, da stanovništvu dademo novih dokaza pouzdanja u njegovu političku zrelost i da podignemo Bosnu i Hercegovinu na viši stepen političkog života, odlučismo dati im Ustav, te vam na ovaj način dati sredstvo za izražaje vaših želja i potreba.“<sup>23</sup>

U istom broju *Našeg jedinstva*, u kojem je objavljena i vijest o proglašenju aneksije, prenose se reakcije iz Beograda i Sarajeva. U Sarajevu je proglašenje aneksije svečano objavljeno pucnjavom i vojničkom muzikom. Organizirana je i vojna parada. Državni činovnici su izvjesili barjake. Pristalice muslimansko-srpske organizacije bili su rezervirani. Za razliku od svečane atmosfere u Sarajevu, u Beogradu su organizirane velike demonstracije protiv Austro-Ugarske. Razočaranje građana Beograda bilo je tim veće jer su još do dan prije aneksije beogradske novine pisale o tome kako Austro-Ugarska sigurno neće proglasiti aneksiju. Nakon što je aneksija proglašena, dio beogradske štampe zahtijevao je mobilizaciju srpskog stanovništva, dok je drugi dio štampe pozivao na razboritost.<sup>24</sup>

Ante Trumbić je na sjednici Dalmatinskog sabora u listopadu 1908. godine predložio adresu koju je Sabor izglasao. U adresi se protestira što je aneksija izvršena bez pitanja naroda u Bosni i Hercegovini, te se zahtijeva da o budućnosti tih zemalja odluči narod.<sup>25</sup>

U idućem broju *Našeg jedinstva* objavljen je članak „Šta ćemo mi, a što Srbi poslije aneksije?“ u kojem se apelira na prihvaćanje aktualnog stanja. Poziva se na ujedinjenje svih Hrvata u Bosni, Hercegovini, Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji u svrhu zajedničkog rada na ekonomskom prosperitetu. Autor članka sumnja da će se velike europske države pobuniti protiv aneksije, unatoč tome što je ovim činom zapravo poderan Berlinski ugovor. Dalje, savjetuje Srbima da prihvate novonastalu situaciju. Smatra da je opozicijska politika Srba u Bosni i Hercegovini spram Austro-Ugarske, u posljednjih 30 godina od okupacije, bila pogrešna i beskorisna, te da su se zahvaljujući njoj oni osiromašili a stranci obogatili.<sup>26</sup>

Članak „Prvi glasovi iz Mostara“ u istom broju donosi vijesti o oduševljenom prihvaćanju aneksije od strane Hrvata, te prosvjedima Muslimana i Srba. Kaže da je vojska i žandarmerija u stanju najveće pripravnosti.<sup>27</sup>

Sredinom listopada 1908. godine objavljen je članak pod nazivom „Ne osta Sprstvo bez nade!“ Autor ovog članka smatra da se sadašnje stanje u Bosni i Hercegovini neće mijenjati, stoga predlaže Srbima da, unatoč tome što su nezadovoljni aneksijom, prihvate novonastalu situaciju za dobrobit Srba u Bosni i Hercegovini. „Ima tu još toliko zavjeta i toliko puteva za lijepu budućnost Srpstvu da bi očajanje značilo bezumlje. Ali za sve to prijevka je potreba, mislimo, da se s Austro-Ugarskom nagje modus odstranjenju dosadašnjih napetosti i nepouzdanja.“ Autor članka u više navrata, dok spominje Austro-Ugarsku Monarhiju, koristi posvojni pridjev „naša“, te time jasno ističe svoju privrženost Monarhiji.<sup>28</sup>

U istom broju objavljen je članak Srbina Bošnjaka (kako stoji u potpisu) iz Livna pod nazivom „U pamet ljudi!“ U njemu se iznose poražavajući demografski podaci za Bosnu i Hercegovinu. Naime, u Bosni i Hercegovini tada obitava 1.737.000 stanovika na prostoru od 15.027 kilometara četvornih, dok primjerice u Češkoj, na samo 900 kilometara četvornih više, živi 6 milijuna ljudi. Po mišljenju autora, u Bosni i Hercegovini ima dovoljno životnog prostora za barem još 2 milijuna ljudi. Autor dalje kaže da će svatko tko savjetuje bosanske Muslimane na iseljavanje biti zločinac roda

svoga. Također poziva stanovništvo Bosne i Hercegovine da se ne bavi toliko: „politikom po kafanama i teorijama po žurnalima, nego da se svi upremo u industriju i trgovinu, da u to ulažemo sile moralne i materijalne, što je više moguće, a ne da budemo samo mali poduzetnici, sitne dućandžije – i da se to zove naša narodna ekonomija!“<sup>29</sup>

U članku iz sredine listopada 1908. Godine „Konstatujmo činjenice.“ zagovara se politika austrijske Kršćansko-socijalne stranke, koja je otvoreno zastupala da se Bosna i Hercegovina pripoji Hrvatskoj. „Ova stranka ne trpi Magjare. Ova stranka ne trpi ni Pruse. Hoće Austriju moćnu koja neće zavisiti od politike Berlina ili Pešte.“ U članku se dalje napominje da ova stranka ima već 97 zastupnika u Parlamentu. „Radi razloga kako dr. Luger shvaća prilike, on je za to, da Hrvatska bude sebi svoja, a oko nje sve naše zemlje na jugu. Ko je za to prihvaćić.“<sup>30</sup>

Prvo zveckanje oružjem, kao reakciju na aneksiju Bosne i Hercegovine, *Naše jedinstvo* prenosi u svom idućem broju, i to u članku pod nazivom „O kompenzacijama.“. Ovdje se prenose vijesti iz Kotora, gdje se, kao odgovor na aneksiju, prijeti oružanim sukobom ukoliko Crna Gora i Srbija ne dobiju kompenzacije na teritoriju Bosne i Hercegovine.<sup>31</sup>

Članak u istom broju, „Program za međunarodnu konferenciju“, prenosi vijest milanskih novina *Corriere della Sera* da je Engleska, pod pristiscima Turske i Rusije, pristala na saziv međunarodne konferencije koja bi se trebala održati tijekom listopada 1908. godine. Dvije glavne točke oko kojih bi se raspravljalo su: proglašenje kraljevine Bugarske i aneksija Bosne i Hercegovine.<sup>32</sup>

## O RJEŠENJU HRVATSKOGA PITANJA NAKON ANEKSIJE

U vrlo zanimljivom članku pod indikativnim nazivom „Jugoslavija“, iz *Našeg jedinstva* sugeriraju unitarističku ideju da Hrvati, Srbi, Slovenci i Muslimani odbace svoja imena te da pod jugoslavenskim imenom traže svoju državu unutar Austro-Ugarske.<sup>33</sup> „A plemena smo; Hrvati nijesu narod po našem skromnom mišljenju; nijesu ni Srbi, nijesu ni Slovenci, ni Muslimani naši, pa kome od ovih danas pripadali. Svako od sebe pleme je, a tek svi u cjelini smo narod; ovo je istina nepobitna koja izvire iz druge još veće, da svi smo jedno. Ne bi li bio zločin, ludost, mahnitost ne prihvatiti jedno lijepo i milo ime, već ukorijenjeno i svima nama prirodno, koje bi sva ova plemena privlačilo u jednu cjelinu u jedan narod koji bi se borio za državu u Habzburškoj Monarhiji?“<sup>34</sup>

U idućem broju *Našeg jedinstva* izišao je članak pod nazivom „Druga okupacija i druga aneksija.“. U ovom zanimljivom članku o aneksiji Bosne i Hercegovine, povlači se paralela sa sličnim događajem od prije otprilike 100 godina – okupacijom, a nakon toga i ukidanjem Dubrovačke Republike. U njemu se osuđuje opća apatija koja je zahvatila dubrovačke *gospare*. „Ali vlastela nijesu više ništa radila, pa nije ni puk. Dio gospara iselio se, dio povukao se je sasvim iz javnog života.“ Autor članka smatra da je to bila velika pogreška.<sup>35</sup> „Promislite, da su vlastela radila nešto drugačije; da su ipak ostala u svome puku i za svoj puk, i mješte rasipanja imanja u čežnji da se istrijebe, da su uprla uvjerena e su baš tada bila dužna da se puku najviše posvete, i da se posvetiše radi njega sebi i svojim i da su apatiju zamijenili žilavošću za rad, da se Dubrovnik ipak i dalje razvija, da se u Dubrovniku gomila blago umno i materijalno, zar to ne bi bilo mnogo bolje i korisnije Gradu, narodu, njima i narodnoj ideji koja ne umire a sve oživljava i uskršnjuje?“<sup>36</sup> Smatra se da bi bila velika pogreška kada bi Srbe uhvatila apatija nakon aneksije Bosne i Hercegovine kakva se dogodila dubrovačkoj vlasteli nakon ukidanja Dubrovačke Republike. Također navodi da je za Srbe: „puno bolje, korisnije, pametnije da protaru oči, i pregnu na rad kulturni i ekonomski, da za svoju djecu sačuvaju u svojoj zemlji ono, što će bez njih i onako zauzeti drugi?“ Autor smatra da bi rat, koji se tada prizivao u Srbiji protiv Austro-Ugarske, bio poguban za srpski narod. „Gjabe utjeha u tragicici, u viteštvu i svemu drugome! Poslije rata sa konačnim porazom slijedila bi apatija, razlijegnulo bi se fatalni krik Srpstva: što mi je više za išta stalo?“<sup>37</sup>

Krajem listopada *Naše jedinstvo* u članku „Glas za Jugoslaviju“ prenosi članak iz bečkog lista *Finnzielles Tagblatt*, inače glasila austrijskih bankara, u kojem se osuđuju mađarske aspiracije na Bosnu i Hercegovinu. „Bankari“ smatraju da bi bilo pogubno pretvaranje Bosne i Hercegovine u mađarsku pokrajinu, jer bi se tada južni Slaveni u Monarhiji okrenuli rješavanju svog državnog pitanja izvan granica Austro-Ugarske. Također smatraju da bi se osnivanjem jugoslavenske države pod žezlom Habsburgovaca, nanio značajan udarac talijanskim teritorijalnim aspiracijama na istočnom Jadranu.<sup>38</sup>

## ANEKSIJSKA KRIZA DO KRAJA 1908. GODINE

Uredništvo *Našeg jedinstva* iskazuje svoj pomirljivi stav prema Srbiji i Crnoj Gori u članku „Cinik“, u kojem se napada osvrt o krizi na Balkanu narodnog poslanika Vinka Milića u zadarskom *Narodnom listu*. *Naše jedinstvo*



napada cinično pisanje Milića o teritorijalnim kompenzacijama koje traže Srbija i Crna Gora zbog aneksije Bosne i Hercegovine, koje im, po njemu, nikako ne pripadaju. Milić u svom članku cinički upućuje Srbiju i Crnu Goru da kompenzacije potraže u Novom Pazaru, te da se klone Bosne i Hercegovine. To u *Našem jedinstvu* posebno osuđuju jer se zna da bi to dovelo do sukoba s Turskom. Također, smatraju da bi bilo pogubno kada bi ih u tome podržali vladajući krugovi u Austriji: “zlo Austriji ako se prihvati takta, da, ogorčavanjem Srba, zadovolji Hrvate”. Iako se uredništvo *Našeg jedinstva*, svojim dotadašnjim pisanjem, evidentno svrstalo na stranu pobornika aneksije Bosne i Hercegovine, razumiju ljutnju Srbije i Crne Gore te predlažu da se iziđe u susret Srbiji i Crnoj Gori s kompenzacijama koje bi poboljšale odnose Austro-Ugarske sa Srbijom i Crnom Gorom, “jer bi i to pozdravila sva Evropa kao zalag rješenja jedne teške krize...”<sup>39</sup> Sa zanimanjem su se u *Našem jedinstvu* pratile reakcije carevine Rusije na aneksiju Bosne i Hercegovine. Bilo je jasno da će, ukoliko Rusija prizna aneksiju, Srbija i Crna Gora morati to isto učiniti. U članku „Rusija neće rata“, tiskanom 12. XI. 1908. godine, prenosi se kratka vijest da je srpski prijestolonasljednik Đorđe u Petrogradu dobio uvjerenje da Rusija neće priznati aneksiju Bosne i Hercegovine. Međutim, prenosi se još jedna oprečna vijest iz Petrograda da je car Nikola II., prigodom audijencije kod predsjednika Državne Dume Homjakova, izrazio svoje simpatije za Slavene, ali je dodao da te simpatije ne smiju Rusiju zaplesti u rat zbog Srbije.<sup>40</sup>

U idućem broju *Našeg jedinstva*, u vijestima koje donosi dopisnik iz Mostara, poriču se špekulacije nekih srpskih novina da se seljaci srpske nacionalnosti spremaju na ustanak. U ovom broju dopisnik iz Mostara izvještava o mirnom suživotu koji prevladava među seljacima u Bosni i Hercegovini muslimanske i pravoslavne vjeroispovijesti.<sup>41</sup>

Aneksijom Bosne i Hercegovine dolazi na dnevni red i pitanje uređenja Austro-Ugarske Monarhije. Već smo prije vidjeli da se uredništvo *Našeg jedinstva* zalaže za trijalističko uređenje Monarhije. U članku „Ko o čemu mi o Jugoslaviji“, donesen je osvrt na članak objavljen u londonskom *Timesu* o mogućem trijalističkom uređenju Austro-Ugarske. Naime, u tom se članku donosi razmišljanje da bi trijalističko uređenje Monarhije, naročito nakon što je izvršena aneksija Bosne i Hercegovine, bilo najbolje za opstojnost Monarhije. Naravno, uz Austriju i Ugarsku, treću državnu jedinicu trebali bi formirati južni Slaveni. Smatra se da bi bila velika pogreška Bosnu i

Hercegovinu pripojiti Ugarskoj. Komentator ovog članka je iznimno ponosan, ne samo zato što se u uglednim engleskim novinama prvi put opširnije piše i „o našem pitanju“, već i zato što autor članka u eminentnom listu *Times* ima isti prijedlog rješenja državnog uređenja Austro-Ugarske Monarhije kao i uredništvo *Našeg jedinstva*.<sup>42</sup>

*Naše jedinstvo* žestoko osuđuje posjet deputacije Bosne i Hercegovine Budimpešti, nakon posjeta caru Franji Josipu I. u Beču, u članku: „I u Peštu su išli, a u Zagreb nijesu došli!“. Članak je objavljen na naslovnici 21. XI. 1908. godine. Posjet vladaru i pripadnicima vladajuće dinastije u Beču, razumljiv je autoru članka, međutim, potpuno je pogrešan službeni posjet ugarskom predsjedniku vlade dr. Wekeleru, smatraju u *Našem jedinstvu*. Također smatraju da je službena deputacija, ako je već htjela otići u službeni posjet Budimpešti, to trebala učiniti nakon što prvo posjeti Zagreb, Ljubljanu pa i Split, ali nikako prije toga. U članku se također napadaju ostale hrvatske tiskovine što su „bosansku deputaciju“ pratile sa svim hrvatskim simpatijama po Pešti. U članku se, također, odriče legitimitet ovoj deputaciji: „Š njima nijesu svi Srbi i Muslimani u Bosni i Hercegovini.“ Ovaj čin, smatraju u *Našem jedinstvu*, bio je veliki udarac u nastojanjima prema trijalizmu, te voda na mlin ugarskim vlastima koje žele pripojiti Bosnu i Hercegovinu kao svoju pokrajinu.<sup>43</sup>

*Naše jedinstvo* je pokazalo svoju privrženost Monarhiji prigodom 60. obljetnice proglašenja Austro-Ugarske, 1. XII. 1908. godine. Naime, cijela je naslovnica posvećena caru Franji Josipu I. i ostalim pripadnicima habsburške dinastije. Na čitavoj se naslovnoj stranici veliča mudrost i providnost cara i njegove obitelji.<sup>44</sup>

U idućem broju prenosi se kratka vijest pristigla iz Rima, da će se međunarodna konferencija na kojoj će se između ostaloga raspravljati o aneksiji Bosne i Hercegovine, održati početkom 1909. godine u Rimu pod predsjedanjem talijanskog ministra vanjskih poslova Tittonija.<sup>45</sup>

Proglašenjem aneksije pojavila se bojazan da bi se stanovnici muslimanske vjeroispovijesti mogli početi iseljavati iz Bosne i Hercegovine. Na taj problem ukazuje se i u *Našem jedinstvu*. Naime, u izdanju iz 7. XII. 1908. godine prenosi se članak objavljen u *Musavatu* u kojem carigradski studenti muslimanske vjeroispovijesti iz Bosne i Hercegovine, pozivaju svoje sugrađane da ostanu živjeti u Bosni i Hercegovni. Pozivaju ih da se ugledaju na ruske muslimane, koji se već preko tri stoljeća nalaze „pod inovjernom vladom“. Hrabrili su

ih time da njihov zaštitnik – Turska – nije više „bolesnik na Bosporu“, već je postala prava ustavna i moćna država, te su im napomenuli da će iduća međunarodna konferencija zajamčiti njihova prava i slobode. „Ostajte u svojoj domovini, prihvatite energično za rad, dajte djecu u što većem broju u školu, na zanate, otvarajte čitaonice, trgovine.“<sup>46</sup>

Najnovije vijesti da će Bosna i Hercegovina dobiti autonomiju, te da će imati svoj suvereni parlament i svoje ministarstvo, *Naše jedinstvo* s oduševljenjem komentira: „Obistinila se da Bog da što prije! Bosna bi osvanula u našoj Monarhiji, da bude centar oko koje bi se stvarala Jugoslavija, s ovom federalizam, da pored austrijske carevine, ugarske kraljevine i Jugoslavija bude kao kraljevina u Monarhiji“. U članku se donosi razmišljanje da, ukoliko dođe do autonomije Bosne i Hercegovine, Dalmacija bi joj se trebala odmah pripojiti. To ne znači da bi Dalmacija odustala od ujedinjenja s Hrvatskom, „ali ako Bosna dobije autonomiju u ovoj Monarhiji, brzo će i u Hrvatskoj biti najjača i najpatriotskija struja da se i ona Bosni pridruži. Počelo naše sjedinjenje s jednoga ili sa drugoga kraja sve jedno, samo da počme“. U *Našem jedinstvu* smatraju da bi, dobivši autonomiju, Bosna i Hercegovina postala stožer okupljanja južnih Slavena u Austro-Ugarskoj Monarhiji.<sup>47</sup>

I u idućem broju *Naše jedinstvo* ponavlja svoj stav da bi se hrvatski političari trebali zalagati svim silama u austrijskom Parlamentu za autonomiju Bosne i Hercegovine, a ne tražiti da se Bosna i Hercegovina pridruži Hrvatskoj. „Dok je Hrvatska u ovom stanju proširenjem njezinih granica širilo bi se njezino danas ropsko stanje nad ostalima. Širila bi se jedna tamnica, čiji su ključevi u Pešti, i ništa drugo.“<sup>48</sup>

Jedan od rijetkih potpisanih članaka (doduše samo su inicijali navedeni), objavljen je 22. XII. 1908. godine. Članak „Erceg-Bosna“ potpisuje stanoviti dr. I. M. U članku se raspravlja o budućnosti Bosne i Hercegovine u Monarhiji, ali i generalno o ustrojstvu Monarhije. Odriču se prava Ugarskoj na pripojenje Bosne i Hercegovine kao dijela svog teritorija. Autor smatra da je smutnja oko položaja Bosne i Hercegovine zapravo idealna prilika da se riješi unutarnje uređenje Monarhije, i to na način da se država ustroji kao federalna monarhija.<sup>49</sup>

U članku „O jugoslavenskom položaju u državi.“, koji je izišao na Badnjak 1908. godine, donesen je osvrt na zagovaranje formiranja treće državne jedinice u Monarhiji – Jugoslavije (sastojala bi se od Bosne i Hercegovine, Dalmacije, Hrvatske i Istre) od strane Kršćansko-socijalne stranke i spočitavanja da su te

želje neiskrene. Autor članka dopušta da Kršćansko-socijalna stranka zagovara trijalizam zbog nepovoljnih unutarnjih prilika u Monarhiji. Međutim, ipak naivno smatra da su Kršćanski socijalisti iskreni. Glavni argument vidi u tome da su Mađari znatno ojačali svoje pozicije u Monarhiji, te da bi Austrijanci, ukoliko žele zadržati primat, morali na svojoj strani imati zadovoljeno slavenstvo. Naravno da se u kasnijem raspletu pokazalo da je ovo ipak bio samo taktički potez Kršćansko-socijalne stranke, te da nisu bili iskreni kada su zagovarali trijalističko uređenje Monarhije.<sup>50</sup>

Kraj aneksijske krize počeo se nazirati sredinom siječnja 1909. godine. Naime, sredinom siječnja, u podrugljivo nazvanom članku: „Od sablje do bakšiša?“, prenosi se vijest da je Turska prihvatila financijsku kompenzaciju od Austro-Ugarske, kao naknadu za aneksiju Bosne i Hercegovine. Autor članka smatra da je to bio pametan potez jer je Turska *de facto* izgubila Bosnu i Hercegovinu još 1878. godine, a nakon aneksije 7. X. 1908. godine, postalo je jasno da je nikada neće ni vratiti. Najvećim gubitnikom novonastale situacije autor, sasvim opravdano, proglašava Srbiju i Crnu Goru. Smatra da je, za sada, za Srbiju najbolje da se primiri i da pokuša naći „modus vivendi“ s Austro-Ugarskom. Iako smatra da bi u mogućem ratu sa Srbijom, Austro-Ugarska izišla kao pobjednica, opet bi Austro-Ugarska više dobila da ne dođe do toga.<sup>51</sup>

Cifru, koju je Austro-ugarska platila Turskoj kao novčanu kompenzaciju za aneksiju Bosne i Hercegovine, doznali smo u izdanju *Našeg jedinstva* od 19. I. 1909. godine. Naknada Turskoj iznosila je 53 milijuna kruna. U istom se broju prenose pozitivne reakcije svjetske štampe što je na ovakav način došlo do Sporazuma Beča i Istanbula, te se još jednom naglašavaju dosadašnji stavovi *Našeg jedinstva*, a to je autonomija Bosne i Hercegovine potkrijepljena pravim liberalnim ustavom.<sup>52</sup>

## ANEKSIJSKA KRIZA OD POČETKA 1909. GODINE DO NJEZINA OKONČANJA

*Naše jedinstvo* intenzivno nastavlja pratiti tijek aneksijske krize i tijekom 1909. godine objavljivanjem brojnih članaka.

Na pristigle vijesti da će Mađari osnovati svoju agrarnu banku za Bosnu i Hercegovinu, u *Našem jedinstvu* žestoko se protestira. Takvu odluku Mađara uredništvo gleda „kao način da protegnu svoje pretenzije na Bosnu i na Hercegovinu, da zabiju opet klin u mogućnost spojenja Bosne i Hercegovine,

Hrvatske, Dalmacije i ostalih slov. česti u Monarhiji, jer oni strepe od trijalizma“. Kao način borbe protiv mađarskih pretenzija vidi slogu među svim političarima i strankama u Bosni i Hercegovini, te da svi zajedno u Saboru, koji bi se trebao osnovati, pokušaju naći rješenje agrarnog pitanja – „da ne postane jabuka razdora između njih, a u ruci trećih. Svakako je čudnovato, što se čuje da ima naših u Sarajevu, koji su već ušli u ovu magjarsku agrarnu banku“. <sup>53</sup>

*Naše jedinstvo* donosi vijesti o zasjedanju konferencije koja je bila sazvana u Sarajevu u veljači 1909. godine kako bi raspravljala o ustavu. Raspravljalo se o slobodi vjere, slobodi štampe i sastajanja, o pravu peticije, o slobodi nauke itd. Konferencija je završila u kratkom roku svoje vijećanje. Na konferenciju su pozvani pojedinci, ali što je čudno, ne oni koje je izabrao narod. Srbi uopće nisu sudjelovali u radu konferencije. <sup>54</sup> „Radi se o ustavu, a za raspravljanje ustava ne pozivaju se narodni predstavnici. U ovoj anketi čulo se je čak i glasa proti poroti, i proti slobode štampe, da ne trebamo ni jedno ni drugo. Doznalo se i to da se je Esad-efendija Kulenović, načelnik Sarajeva, izrazio da mi u Bosni i Hercegovini i ne trebamo nikako ustava.“ <sup>55</sup>

U istom broju donosi se članak jednog neimenovanog, „odličnog političara i patriota iz Bosne“, u kojem on ne daje velike važnosti održanoj konferenciji u Sarajevu. On se nada da će Bosna i Hercegovina ipak dobiti pravi ustav, svoj parlament kojemu će vlada biti odgovorna i pravo utjecanja delegata Bosne i Hercegovine u delegacijama gdje se odlučuje i o njima. Smatra da gospoda u Sarajevu nikako ne bi trebala žuriti u stvaranju novih zakona, te se nikako ne smije žuriti s ovim „krnj-anketama“, kako je posprdno nazvao konferenciju. <sup>56</sup> U *Našem su jedinstvu* ponovno istakli već ranije izrečen stav o potrebi donošenja modernog ustava u Bosni i Hercegovini.

*Naše jedinstvo* u idućem broju donosi detaljnu demografsku analizu stanovništva Bosne i Hercegovine. Povod toj analizi bile su sve češće vijesti o budućem ustavu i saboru koji je trebala dobiti Bosna i Hercegovina. Analizirani su popisi stanovništva iz godina 1879., 1885., 1895. i 1907. Stanovništvo Bosne i Hercegovine je po ovim podacima imalo godišnji prirast od 2 posto, što ju je svrstavalo među vodeće zemlje u Europi. Jedino su Srbija i Rusija tada imale veći prirast. Ukoliko se uzme u obzir da za jednog poslanika treba 25.000 glasova, pravedno bi bilo kada bi katolici imali 16 zastupnika, muslimani 24, a pravoslavci 32. Ukoliko bi se po ovom ključu podijelili i zastupnici-virilisti, „tada ćemo moći vjerovati da nijedna konfesija neće biti zapostavljena niti protežirana.“ <sup>57</sup>

U opsežnom članku „Srpska ideja i aneksija Bosne i Hercegovine.“, početkom ožujka 1909. godine, na gotovo cijeloj naslovnici daje se osvrt na tadašnje napetosti između Austro-Ugarske i Srbije. Iznesen je već više puta izrečeni stav, da rat nikome nije potreban. Srbiji, naime, nije potreban jer bi ga izgubila, a Austrija ne bi puno dobila. Autor članka smatra da je rješenje koje bi zadovoljilo obje strane zapravo bilo autonomija Bosne i Hercegovine unutar Monarhije. Iako Srbi traže autonomnu Bosnu i Hercegovinu izvan Monarhije, autor misli da bi se Srbija zadovoljila i ovim rješenjem.<sup>58</sup>

Mirno rješenje aneksijske krize najavljuje članak pod nazivom „Nema rata.“ u izdanju od 9. III. 1909. godine.<sup>59</sup> „Sva svjetska štampa pripisuje najveću važnost posjeti Rifat paše, ministra vanjskih posala Petrogradu – i svi glavni Našem jedinstvu evropski listovi od subote pišu, da Rusija radi kako bi od Turske isposlovala koncesiju za Srbiju i Crnu Goru; da se radi o tome da Turska ustupi Crnoj Gori i Srbiji komad zemljišta preko Novog Pazara (bilo za vazda ili da unajmi za 99 godina, ili da im dozvoli vojne posade niz želj. prugu – to se ne zna) kako bi se spojile i kako bi Balkansko – Jadranska željeznica dojurila preko Srbije u N. Pazar, pa u Crnu Goru na Bar.“<sup>60</sup>

S ovim bi se zapravo riješila aneksijska kriza. Ovu su vijest donijeli ekskluzivno, a s tim su se pohvalili u izdanju iz utorka, 16. III. 1909. godine. „Onda mnogi nisu htjeli, ma ni u snu da povjeruju u taj glas, a neki su nam se i čudili, što to donijesmo. Danas o tome piše sva svjetska štampa.“<sup>61</sup>

Aneksijska kriza doživljava svoju kulminaciju sredinom ožujka 1909. godine. Izdanje *Našeg jedinstva* iz 20. III. 1909. godine preplavljeno je vijestima o krizi. Gotovo cijela naslovna stranica posvećena je vijestima o mogućem ratu između Srbije i Austro-Ugarske. Prenose se vijesti iz europske štampe. Svi su suglasni da se treba izbjeći rat pod svaku cijenu, poziva se Srbiju na smirenje. Međutim, ukoliko bi došlo do rata, svi su jednoglasni u predviđanjima da bi Austro-Ugarska izašla kao pobjednica.<sup>62</sup>

Naslovnica idućeg izdanja *Našeg jedinstva* također je gotovo cijela preplavljena vijestima o aneksiji, i to su mahom bile sve optimistične prognoze koje su najavljivale da neće doći do rata.<sup>63</sup>

Vijesti o završetku aneksijske krize *Naše jedinstvo* je prenijelo 30. III. 1909. godine. Naime, tada se prenosi vijest da su europske velesile odlučile, prije sazivanja konferencije, priznati aneksiju kao gotov čin. Autor članka cijeni to što su Srbija i Crna Gora u konačnici ustuknule, te na taj način sačuvale

mir. Dalje smatra da je Srbija ovim činom zaslužila kompenzaciju od Austro-Ugarske na način da joj se osigura izlaz na more. To bi svakako bila i razborita politika prema Rusiji, smatra autor u nastavku teksta.<sup>64</sup>

## ZAKLJUČAK

Aneksija Bosne i Hercegovine odjeknula je snažno, ne samo na Balkanu, već je privukla i veliku pozornost europskih velesila, kao jedno od najakutnijih međunarodnih pitanja s kraja 1908. i početka 1909. godine. Aneksija je definitivno bila prekretnica u političkim odnosima na Balkanu. Naime, nakon tog čina, Turska je „de iure“ izgubila sav politički utjecaj u Bosni i Hercegovini. To je zapravo i bio logičan slijed okolnosti nastalih nakon 1878. godine, kada je Austro-Ugarska okupirala Bosnu i Hercegovinu.

Aneksija Bosne i Hercegovine itekako se ticala hrvatskog stanovništva u Austro-Ugarskoj Monarhiji. Shodno tome, privukla je i veliku pozornost domaćih tiskovina. Osvrti na aneksijsku krizu uglavnom su ovisili o naklonosti uredništva pojedinog lista prema Monarhiji. U ovom radu može se vidjeti kako je splitski polutjednik *Naše jedinstvo* pratio aneksijsku krizu tijekom 1908. i 1909. godine.

Kao što smo vidjeli u radu, za vrijeme trajanja aneksijske krize, novinari *Našeg jedinstva* objavili su mnoštvo članaka na tu temu. Možemo slobodno konstatirati da je aneksijska kriza temeljito obrađena u ovoj splitskoj tiskovini, i to iz raznih aspekata.

Budući da je uredništvo *Našeg jedinstva* bilo skloni Franji Josipu I. i Habsburškoj dinastiji, aneksija je u ovim novinama pozdravljena kao ispravan i legitiman čin Austro-Ugarske Monarhije. Unatoč tome, pisanje ovog splitskog lista na ovu temu, nije se temeljilo isključivo na pukom aplaudiranju vladajućoj Monarhiji na izvršenju aneksije. Štoviše, tijekom trajanja aneksijske krize, uredništvo *Našeg jedinstva* je u nizu članaka objavilo mnogo konstruktivnih prijedloga koji su, po njihovu mišljenju, mogli riješiti pitanje južnoslavenskih naroda u Monarhiji. U tim se člancima gorljivo zalagalo za uspostavljanje modernog ustava u Bosni i Hercegovini, a potom i za formiranje treće državne jedinice u Austro-Ugarskoj koja se trebala sastojati od svih južnoslavenskih zemalja u Monarhiji.

Upečatljivi su članci koji pomirljivo pišu prema Kraljevini Srbiji te Crnoj Gori, inače najvećim protivnicama aneksije. Srbija i Crna Gora su najviše i izgubile proglašenjem aneksije. Unatoč tome, u *Našem jedinstvu* su se zalagali

za određene teritorijalne kompenzacije prema njima, u svrhu očuvanja mira na ovom dijelu Balkana.

## BILJEŠKE

- <sup>1</sup> Antun Stražičić (1864. – 1921.), rođen u Dubrovniku, bio je novinar liberalnih uvjerenja. Svoje djelovanje je započeo u Dubrovniku kao urednik *Radnika*, potom u Sarajevu uređuje list *Napredak*, a poslije u Novom Sadu uređuje list *Zastava*. U Split je došao na poziv Gaje F. Bulata, te od 1895. godine postaje urednikom lista *Jedinstvo*, glasila Hrvatske narodne stranke u Splitu. List je financirao splitski ogranak Hrvatske narodne stranke. Stražičić se aktivno uključuje u političke borbe između narodnjačke i pravaške političke grupacije. Bio je žestoko napadan i osporavan u tadašnjoj stranačkoj štampi. Iz Splita odlazi u Sarajevo gdje je radio u *Jugoslavenskom listu*. U Sarajevu je i umro 29. IX. 1921. Ivanka Kuić: *Narod/Jedinstvo/Naše jedinstvo – medijski rast Splita*. Kulturna baština, Split XL/2015., br. 1, 93.
- <sup>2</sup> Hrvoje Morović: *Grada za bibliografiju splitske periodike – Novine 1875-1941*. Split 1968., 35. – Nevenka Bezić-Bozanić: *Književni odrazi i kulturna zbivanja u Splitu u drugoj polovici 19. stoljeća*. Dani Hvarškoga kazališta. Grada i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu, Split XXVI/2000., br. 1, 222.
- <sup>3</sup> Još dok je list izlazio pod imenom *Jedinstvo*, 1896. godine, Hrvatska narodna stranka ga je proglasila glasilom svoje stranke. Ivanka Kuić: *Narod/Jedinstvo/Naše jedinstvo – medijski rast Splita*. Kulturna baština, Split XL/2015., br. 1, 81.
- <sup>4</sup> Ivo Petrinović: *Politička shvaćanja i djelovanje Ante Trumbića*. Zagreb 1986., 58.
- <sup>5</sup> *Split 1. veljače 1908.*, Velebit, Split 1. II. 1908., 1. – Ivanka Kuić: *Splitske novine u fondu Sveučilišne knjižnice u Splitu*, Kulturna baština, Split XXXII/2002., br. 1, 300.
- <sup>6</sup> Mustafa Imamović: *Pravni položaj i unutrašnje-politički razvitak Bosne i Hercegovine od 1878.-1914*. Sarajevo 1976., 182.
- <sup>7</sup> Isto, 182-183.
- <sup>8</sup> Isto, 184.
- <sup>9</sup> Jaroslav Šidak, Mirjana Gross, Igor Karaman, Dragovan Šepić: *Povijest hrvatskog naroda 1860-1914*, Zagreb 1968., 239.
- <sup>10</sup> *Turska je dobila ustav!* *Naše jedinstvo*, Split 28. VII. 1908., 1.
- <sup>11</sup> *Bosna i turski ustav*. *Naše jedinstvo*, Split 4. VIII. 1908., 1.
- <sup>12</sup> Mirjana Gross: *Hrvatska politika u Bosni i Hercegovini od 1878. do 1914*. Historijski zbornik 19-20, Zagreb 1966.-1967., 9-68.
- <sup>13</sup> *Memorandum za ustav o Bosni i Hercegovini*. *Naše jedinstvo*, Split 12. IX. 1908., 1.
- <sup>14</sup> Isto.
- <sup>15</sup> Uredništvo *Našeg jedinstva* smatralo je da je donošenje modernog ustava u Bosni i Hercegovini vrlo bitno za budućnost, ne samo Bosne i Hercegovine, već i cijele Austro-Ugarske.
- <sup>16</sup> *Ustavnost u Bosni i Hercegovini*. *Naše jedinstvo*, Split 15. IX. 1908., 1.
- <sup>17</sup> *O pitanju Bosne*. *Naše jedinstvo*, Split 24. IX. 1908., 1.



- 18 Jaroslav Šidak, Mirjana Gross, Igor Karaman, Dragovan Šepić: *Povijest hrvatskog naroda 1860-1914*. Zagreb 1968., 239.
- 19 *Aneksija Bosne i Hercegovine*. Naše jedinstvo, Split 8. X. 1908., 1.
- 20 Isto.
- 21 Isto.
- 22 Isto.
- 23 Isto.
- 24 *Reakcije na aneksiju*. Naše jedinstvo, Split 8. X. 1908., 3.
- 25 Ivo Petrinović: *Politička shvaćanja i djelovanje Ante Trumbića*. Zagreb 1986., 78.
- 26 *Šta ćemo mi, a što Srbi poslije aneksije?* Naše jedinstvo, Split 10. X. 1908., 1.
- 27 *Prvi glasovi iz Mostara*. Naše jedinstvo, Split 10. X. 1908., 1.
- 28 *Ne osta Srpstvo bez nade!* Naše jedinstvo, Split 15. X. 1908., 1.
- 29 Isto.
- 30 *Konstantujmo činjenice*. Naše jedinstvo, Split 17. X. 1908., 1.
- 31 *O kompenzacijama*. Naše jedinstvo, Split 20. X. 1908., 1.
- 32 Isto.
- 33 *Jugoslavija*. Naše jedinstvo, Split 24. X. 1908., 1.
- 34 Isto.
- 35 *Druga okupacija i druga aneksija*. Naše jedinstvo, Split 27. X. 1908., 1.
- 36 Isto.
- 37 Isto.
- 38 *Glas za Jugoslaviju*. Naše jedinstvo, Split 31. X. 1908., 1.
- 39 *Cinik*. Naše jedinstvo, Split 10. XI. 1908., 1.
- 40 *Rusija neće rata*. Naše jedinstvo, Split 12. XI. 1908., 1.
- 41 *Raspoloženje seljaka u Bosni i Hercegovini*. Naše jedinstvo, Split 14. XI. 1908., 1.
- 42 *Ko o čemu mi o Jugoslaviji*. Naše jedinstvo, Split 19. XI. 1908., 1.
- 43 *I u Peštu su išli, a u Zagreb nijesu došli!* Naše jedinstvo, Split 21. XI. 1908., 1.
- 44 *2. decembar 1848-1908*. Naše jedinstvo, Split 1. XII. 1908., 1.
- 45 *Megjunarodna konferencija*. Naše jedinstvo, Split 3. XII. 1908., 1.
- 46 *Proti iseljivanju*. Naše jedinstvo, Split 7. XII. 1908., 1.
- 47 *Za autonomiju Bosne i Hercegovine*. Naše jedinstvo, Split 17. XII. 1908., 1.
- 48 *Naši poslanici i aneksija Bosne*. Naše jedinstvo, Split 19. XII. 1908., 1.
- 49 *Erceg-Bosna*. Naše jedinstvo, Split 22. XII. 1908., 1.
- 50 *O jugoslavenskome položaju u državi*. Naše jedinstvo, Split 24. XII. 1908., 1.
- 51 *Od sablje do bakšiša?* Naše jedinstvo, Split 14. I. 1909., 1.
- 52 *Ko prodaje a ko kupuje?* Naše jedinstvo, Split 19. I. 1909., 1.
- 53 *Ples i tamnice*. Naše jedinstvo, Split 26. I. 1909., 1.
- 54 *Raspravljanja o ustavnoj anketi*. Naše jedinstvo, Split 23. II. 1909., 1.
- 55 Isto.
- 56 Isto.
- 57 Prema popisu stanovništva iz 1907. godine, po konfesijama, u Bosni i Hercegovini je najviše bilo pravoslavaca, i to ukupno 782.831, muslimana je bilo 602.200, katolika

- 400.481, židova 11.007, a pripadnika ostalih konfesija 6747. *Što kaže statistika za Bosnu i Hercegovinu?* Naše jedinstvo, Split 25. II. 1909., 1-2.
- <sup>58</sup> *Sprska ideja i aneksija Bosne i Hercegovine.* Naše jedinstvo, Split 2. III. 1909., 1.
- <sup>59</sup> *Nema rata.* Naše jedinstvo, Split 9. III. 1909., 1.
- <sup>60</sup> Isto.
- <sup>61</sup> *Oko novog Pazara.* Naše jedinstvo, Split 16. III. 1909., 1.
- <sup>62</sup> *Privremena okupacija Beograda,* Naše jedinstvo, Split 20. III. 1909., 1.
- <sup>63</sup> *Što sada pišu u Beogradu?* Naše jedinstvo, Split 23. III. 1909., 1.
- <sup>64</sup> *Aneksija je priznata; što će Srbi?* Naše jedinstvo, Split 30. III. 1909., 1.

#### DAILY NEWSPAPER NAŠE JEDINSTVO AND ANNEXATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

##### Summary

The Austro-Hungarian annexation of Bosnia and Herzegovina, announced on 6 October 1908, was the main cause of alert in both the Balkan and the European region. The annexation crisis was one of the most significant issues in terms of international relations in 1908. The act itself marked a turning point in political relations in the Balkan region, since Turkey lost its political influence over Bosnia and Herzegovina. The annexation had an impact on the population in the Croatian provinces under the Austro-Hungarian rule. Therefore all the printed publications in these provinces regularly addressed the annexation crisis. One of these publications was daily newspaper *Naše jedinstvo*, which is discussed in this paper.

*Naše jedinstvo*, although supportive of Emperor Francis Joseph I, his political ideas and the annexation act, provided a number of clever solutions in terms of the so-called Southern Slav question. Its articles discussed the necessity of the introduction of the new Bosnian constitution. They also highlighted the pressing need to establish the so-called third political unit in Austria-Hungary, that would include all the Southern Slav provinces in the Monarchy.

The most significant articles were the ones that, in a rather conciliatory manner, discussed the impact that the annexation act had on both the Kingdom of Serbia and Montenegro. They were also supportive of some clever territorial solutions that would preserve peace in the region. The Kingdom of Serbia and Montenegro showed bitter disapproval of the annexation since the very act was a direct threat to their political interests.